

УДК 339.137

Степаненко В. О., магістр

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: st.vlad.1995@gmail.com

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: СУТНІСТЬ ТА ОСНОВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Stepanenko V. O., Master

Donetsk National University
of Economics and Trade named after
Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail: st.vlad.1995@gmail.com

THE INTERNATIONAL UKRAINIAN COMPETITIVENESS: ESSENCE AND BASIC INFLUENCE FACTORS

Мета. Метою статті є дослідження поняття «конкурентоспроможність» та визначення на основі індексу глобальної конкурентоспроможності факторів, що впливають на зростання та укріплення позицій України на міжнародній арені.

Методи. Основні наукові результати дослідження одержано з використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: наукової дедуції та індукції (для розробки теоретичних підходів до обґрунтування сутності конкурентоспроможності), статистичного (для аналізу індексу глобальної конкурентоспроможності України) абстрактно-логічного (для визначення факторів впливу на рівень конкурентоспроможності України).

Результати. На основі аналізу вітчизняних та зарубіжних публікацій визначено підходи до визначення сутності конкурентоспроможності, проаналізовано глобальний індекс конкурентоспроможності, визначені фактори, за якими відбувається зниження конкурентоспроможності національної економіки та сформульовано напрями підвищення рівня конкуренції у світових рейтингах.

Ключові слова: конкурентоспроможність, національна економіка, глобальний індекс конкурентоспроможності, класифікація, Всесвітній економічний форум, ефективність

Постановка проблеми. Конкурентоспроможність національної економіки є впливовою концепцією економічного розвитку, оскільки охоплює не тільки економічні показники, але й оцінює економічні результати, які є важливими для стабільного зростання не економічних явищ, наприклад: якість політичних процесів і управління суспільством, рівень освіти, наукова база, культура, інформаційна структура тощо. Особливо актуальним в умовах поглиблення глобалізаційних та інтеграційних процесів стає вивчення конкуренції та дослідження шляхів підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

Розуміння проблеми конкурентоспроможності допомагає країні своєчасно реагувати на економічні, технічно-інформаційні зміни та впроваджувати необхідні заходи для покращення стану країни в цілому. Економічний стан України потребує досконалого розгляду чинників конкурентоспроможності, і необхідність від України пошуку шляхів підвищення конкурентного середовища національної економіки, формування потужного інноваційного та науково-технічного потенціалу. В перспективі стале зростання економіки дозволить зайняти високі позиції на міжнародних ринках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Конкурентоспроможність країн є однією із найактуальніших тем. У розвиток вивчення питань цієї теми значний внесок зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені: В. Базилевич, А. Гальчинський, В. Геєць, Ф. Еджуорта, Я. Жаліло, Д.Лук'яненко, К.Макконел, М. Портер, А. Сміт та інші.

Мета статті. Метою статті є дослідження поняття «конкурентоспроможність» та визначення на основі індексу глобальної конкурентоспроможності факторів, що впливають на зростання та укріплення позицій України на міжнародній арені.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній науковій літературі не існує єдиного визначеного підходу до розкриття сутності конкурентоспроможності. Поняття «конкурентоспроможність» є важливим в оцінці позицій країн у світовому господарстві (табл. 1).

Узагальнюючи підходи до визначення сутності поняття «конкурентоспроможність», необхідно зазначити, що функціональний підхід наголошує на здатності економічного суб'єкта конкурувати, ситуаційний підхід акцентує увагу на властивостях об'єкта, що допомагають задовольняти потреби споживачів у порівнянні з аналогічними об'єктами, процесний підхід підкреслює відмінності у процесі розвитку одного суб'єкта від суб'єкта конкурента за тими чи іншими ознаками.

Таблиця 1 – Класифікація підходів до сутності поняття «конкурентоспроможність»

Назва підходу	Тлумачення сутності	Представники
Функціональний	Конкурентоспроможність – це здатність витримувати конкуренцію, протистояти конкурентам	Ожогов С. І.
	Конкурентоспроможність – це потенціальна або реалізована здатність економічного суб'єкта до функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, яка ґрунтується на конкурентних перевагах і відображає його позицію відносно конкурентів	Піддубного І. О., Піддубної А. І.
	Конкурентоспроможність – це здатність приносити прибуток на вкладений капітал в короткостроковому періоді не нижче заданої, або як перевищення надсередньостатистичної прибутком у відповідній сфері бізнесу	Забелін П. В., Моїсеєва М. К.
Ситуаційний	Конкурентоспроможність – це оцінена споживачем властивість об'єкта перевершувати в певний момент часу без шкоди виробнику за якісними і ціновими характеристиками аналогів в конкретному сегменті ринку	Фасхїєва Х. А.
	Конкурентоспроможність – це стабільна можливість задовольняти певні потреби покупців краще, ніж конкуренти, та завдяки цьому вдало продавати продукцію з прийнятними фінансовими результатами для виробника	Хруцький В. Є., Корнеєва І. В.
	Конкурентоспроможність – володіння властивостями, що створюють переваги для суб'єкта економічного змагання	М. Гельвановский

Продовження таблиці 1

Процесний	Конкурентоспроможність – властивість об'єктів, що характеризує ступінь задоволення конкретної потреби в порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку. Визначає здатність об'єкта витримувати конкуренцію в порівнянні з аналогічними об'єктами на даному ринку	Р. А. Фатхутдинов
	Конкурентоспроможність – це відносна характеристика, яка відображає відмінності у процесі розвитку певного виробника від виробника конкурента як за ступенем задоволення власними товарами, так й за ефективністю виробничої діяльності	Єрмолов М. О.

Примітка. Розроблено автором на основі [1–8].

Окремо кожний з підходів лише констатує наявність тих чи інших елементів чи зв'язків між ними, не вказуючи на їх якість та мету функціонування. Таким чином, виникає необхідність використання більш широкого поняття, який враховував би всі зазначені вище підходи.

Отже, поняття «конкурентоспроможність» можна розглянути як спроможність об'єкта або суб'єкта конкурувати з іншими об'єктами чи суб'єктами в певному аспекті економіки.

Найвагоміший внесок у дослідження проблематики конкурентоспроможності країн вніс М. Портер [9], автор теорії конкурентних переваг, згідно з якою конкурентоспроможність у національній економіці визначається здатністю підтримувати продуктивність праці на значно вищому рівні, ніж у конкурентів, шляхом безперервного впровадження інновацій.

Конкурентоспроможність є головним показником стану економіки країни і перспектив її розвитку. Високий рівень міжнародної конкурентоспроможності країни дає можливість для залучення інвестицій, технологій, розширення присутності на ринках тощо; і, навпаки, низькі рейтинги свідчать про наслідки недооцінки урядами необхідності створення національного середовища, що надасть можливості компаніям конкурувати з компаніями інших країн. Кожній країні необхідно порівнювати себе з іншими країнами за певними критеріями, які можуть дати повне уявлення її спроможність протистояти міжнародній конкуренції.

Для здійснення комплексного аналізу конкурентоспроможності країн розробляється та застосовується безліч індексів, такі як:декс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), розрахований за методикою Всесвітнього економічного форуму (The World Economic Forum), індекс глобалізації (KOF Index of Globalization), який складається Швейцарським економічним інститутом (KOF Swiss Economic Institute), індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index), що укладається Світовим банком (The World Bank), індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom), який щорічно розраховується Уолл-стритджорнел і Фонд «Спадщина» (The Wall Street Journal, The Heritage Foundation) та ін.

Найбільш відомим міжнародним рейтингом конкурентоспроможності є «індекс глобальної конкурентоспроможності», який щорічно складається і публікується Всесвітнім економічним форумом (ВЕФ).

Індекс глобальної конкурентоспроможності складений з 113 змінних, які детально характеризують конкурентоспроможність країн світу, які перебувають на різних рівнях економічного розвитку. Сукупність змінних на 2/3 складається з результатів глобального опитування керівників компаній (щоб охопити широке коло факторів, що впливають на бізнес-клімат в досліджуваних країнах), а на 1/3 з загальнодоступних джерел (статистичні дані та результати досліджень, що здійснюються на регулярній основі міжнародними організаціями). Усі змінні об'єднані в 12 контрольних показників, що визначають національну конкурентоспроможність (рис. 1) [10].

За даними Global Competitiveness Index 2015 – 2016 Україна посідає 79 місце із 140 країн світу, що менше на 3 позиції порівняно з минулим роком. З таблиці 1 видно, як саме змінювалось місце нашої держави за період з 2013 по 2016 рік [11].

Найгірші результати Україна демонструє по групі базових показників, особливо по групам – макроекономічні умови (134 позиція – 3,12) та державні інститути (130 позиція – 2,85).

На функціонування державних та приватних інститутів найбільшим чином вплинули такі компоненти: захист прав інтелектуальної власності (120 місце – 3,11), захист прав власності (132 місце – 2,95), незалежність судів (132 місце – 2,28). Відбулося покращення позицій щодо субіндексу ефективність ринку праці (56 місце – 4,33), вища освіта і професійна підготовка (34 місце – 5,03), інновації (54 місце – 3,41).

За результатами аналізу табл. 2 можна зробити висновок, що основними факторами зростання позиції України в глобальному індексі конкурентоспроможності стало: підвищення ефективності вітчизняних ринків праці та товару, покращення довіри до суспільних інститутів, зростання частки студентів у вищих навчальних закладах та розширення використання інновацій. Основними факторами, які не дають країні опинитись у верхніх позиціях рейтингу є недостатня конкурентоспроможність фінансових ринків, макроекономічного середовища та неефективність інституційного середовища (рис. 2).

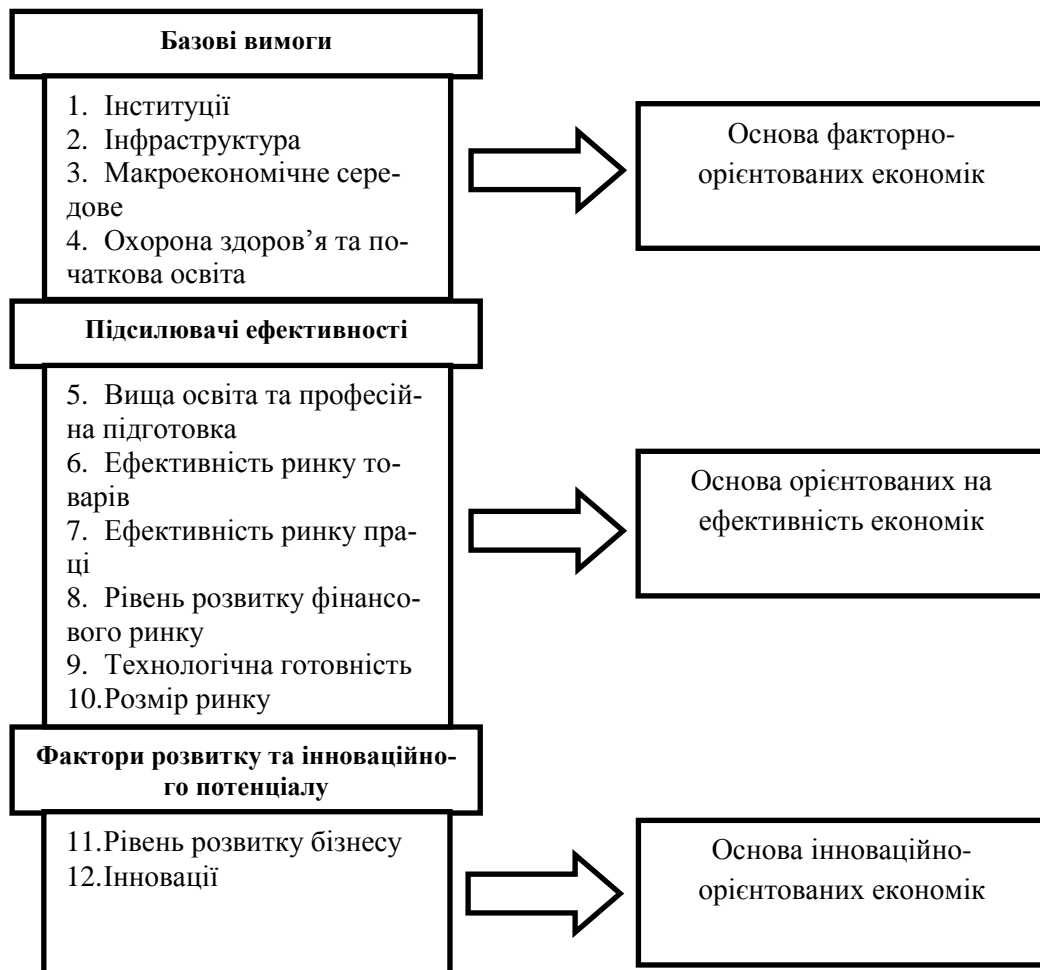

Рисунок 1 – Групування глобального індексу конкурентоспроможності

Примітка. Розроблено автором на основі [10].

За даними Global Competitiveness Index 2015 – 2016 Україна посідає 79 місце із 140 країн світу, що менше на 3 позиції порівняно з минулим роком. З таблиці 1 видно, як саме змінювалось місце нашої держави за період з 2013 по 2016 рік [11].

Найгірші результати Україна демонструє по групі базових показників, особливо по групам – макроекономічні умови (134 позиція – 3,12) та державні інститути (130 позиція – 2,85).

На функціонування державних та приватних інститутів найбільшим чином вплинули такі компоненти: захист прав інтелектуальної власності (120 місце – 3,11), захист прав власності (132 місце – 2,95), незалежність судів (132 місце – 2,28). Відбулося покращення позицій щодо субіндексу ефективність ринку праці (56 місце – 4,33), вища освіта і професійна підготовка (34 місце – 5,03), інновації (54 місце – 3,41).

За результатами аналізу табл. 2 можна зробити висновок, що основними факторами зростання позиції України в глобальному індексі конкурентоспроможності стало: підвищення ефективності вітчизняних ринків праці та товару, покращення довіри до суспільних інститутів, зростання частки студентів у вищих навчальних закладах та розширення використання інновацій.

Таблиця 2 – Динамка показника «індекс глобальної конкурентоспроможності» України

Показник	Місце України			Сусідні країни по рейтингу 2015 – 2016 рр.	Країна-лідер у 2015 – 2016 рр.
	2013 – 2014 рр. (з 148 країн)	2014 – 2015 рр. (з 144 країн)	2015 – 2016 рр. (140 країн)		
Базові вимоги	91	87	101	Домініканська Республіка, Кот-Д'Івуар	Сінгапур
Якість інститутів	137	130	130	Мадагаскар, Парагвай	Фінляндія
Інфраструктура	68	68	69	Південна Америка, Йорданія	Гонконг
Макроекономічна стабільність	107	105	134	Монголія, Венесуела,	Норвегія
Охорона здоров'я і початкова освіта	62	43	45	Китай, Сполучені Штати	Фінляндія
Підсилювачі ефективності	71	67	65	Македонія, Уругвай	Сполучені Штати
Вища освіта і професійна підготовка	43	40	34	Чилі, Коста-Ріка	Сінгапур
Ефективність ринку товарів і послуг	124	112	106	Хорватія, Бутан	Сінгапур
Ефективність ринку праці	84	80	56	Маврикій, Вірменія	Швейцарія

Продовження таблиці 2

Рівень розвитку фінансового ринку	117	107	121	Сербія, Туніс	Нова Зеландія
Технологічна готовність	94	85	89	Перу, Гватемала	Люксембург
Розмір ринку	38	38	45	Чилі, Казахстан	Китай
Інновації та розвиток	95	92	72	Таджикистан, Кот-Д'Івуар	Швейцарія
Конкурентоспроможність бізнесу	97	99	91	Угорщина, Ліберія	Швейцарія
Інновації	93	81	54	Кот-Д'Івуар, Гондурас	Швейцарія
Глобальний індекс конкурентоспроможності	84	76	79	Гватемала, Таджикистан	Швейцарія

Примітка. Розроблено автором на основі [11–13].

Основними факторами, які не дають країні опинитись у верхніх позиціях рейтингу є недостатня конкурентоспроможність фінансових ринків, макроекономічного середовища та неефективність інституційного середовища (рис. 2)

Рисунок 2 – Індекс глобальної конкурентоспроможності України за 2015–2016 рр. та 2014–2015 рр.

Примітка. Розроблено автором на основі [11; 13].

Зниження конкурентоспроможності України в міжнародному глобальному рейтингу конкурентоспроможності пов'язане із нестабільною політичною ситуацією, яка призводять до сталого зниження загальноекономічних показників, занепаду інфраструктури, зменшення обсягів виробництва. Саме тому пошук шляхів підвищення конкурентного середовища країни на світовій економічній арені є одним із найактуальніших завдань українського уряду. Отже, стратегічні пріоритети України щодо підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності полягають в усуненні слабких сторін та підвищення конкурентних переваг. Також для підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності України важливо зробити поступові кроки к адаптації національної економіки до змін світових глобалізаційних та інтеграційних процесів та перехід на інноваційний шлях розвитку. Це стане передумовою поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності України у світових рейтингах.

Висновки. Таким чином, поняття конкурентоспроможність національної економіки має важливе значення у функціонуванні економік всіх країн світу. У сучасних умовах розвитку Україна володіє значним економічним потенціалом, але є багато факторів, які знижують її позиції міжнародному рівні. Для усунення слабких сторін і підвищення конкурентних переваг потрібно розробити та реалізувати системні заходи з боку уряду країни. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності та перехід на інноваційний шлях розвитку є головними завданнями державної економічної політики для покращення позицій України.

Список літератури / References

1. Ожегов С. І. Словник російської мови / С. І. Ожегов. – М.: Изд-во «Радянська енциклопедія», 1972. – 846 с.
Ozhegov, S. I. (1972), *Slovnnyk rosiiskoyi movy* [Dictionary of Russian language]. Moscow. Radyanska entsiklopediya. 846 p.
2. Піддубний І. О., Піддубна А. І. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємства: навчальний посібник / за ред. проф. І. О. Піддубного. – Х.: ВД «ІН-ЖЕК», 2004. – 264 с.
Pidubnyi, I. O., Pidubna, A. I. (2004), *Upravlinnia mizhnarodnoiu konkurentospromozhnistiu pidpriemstva* [Management of the enterprise international competitiveness]. Kharkov. INZhEK Publ. 264 p.
3. Забелін П. В. Основи стратегічного управління / П. В. Забелін, Н. К. Моїсеєва. – М.: Інформаційно-впроваджувальний центр «Маркетинг», 1997. – 195 с.
Zabelin, P.V., Moiseieva, N. K. (1997), *Osnovy strategichnogo upravlinnia* [Foundations of strategic management]. Moscow. Marketing Publ. 195 p.
4. Фасхiev Х. А., Костін І. М. Забезпечення конкурентоспроможності вантажних автомобілів на етапі розробки. – Набережні Човни: Изд-во Камського політехн. Інституту, 2007. – 460 с.
Faskhiev, H. A., Kostin, I. M. (2007), *Zabezpechennia konkurentospromozhnosti vantazhnykh avtomobiliv na etapi rozrobky* [Ensuring the trucks competitiveness in the development phase]. Naberezhni Chovny, KamPI Publ. 460 p.
5. Хруцький В. Є. Сучасний маркетинг / Хруцький В. Є., Корнеєва І. В., Автухова Е.Є. – М.: «Фінанси і статистика», 2004. – 461 с.
Khrutskiy, V. E., Kornieieva, I. V., Avtukhova E. E. (2004), *Suchasnyi marketing* [Modern marketing]. Moscow, Finansi i statistika [Finance and statistic]. 461 p.
6. Гельвановській М., Жуковська В., Трофімова І. Конкурентоспроможність в мікро-, мезо- і макрорівневі вимірах // Рос. екон. журн. 1998. № 3. С. 34.

7. Helvanovskyi, M., Zhukovska, V., Trofimova, I. *Konkurentospromozhnist v mikro-, mezo- i Makrorivnevi vymirakh* [The competitiveness of the micro-, meso- and macro level measurements]. *Rosiiskyi ekonomichnyi zhurnal* [Russian economic journal]. 1998. No.3. 34p.
8. Фатхутдінов Р. А. Управління конкурентоспроможністю організації: навч. допомога. М.: ЕКСМО, 2005. 544 с.
Fatkhutdinov, R. A. (2005), *Upravlinnia konkurentospromozhnistiu organizatsii* [Management of enterprise competitiveness]. Moscow. EKSMO Publ. 544 p.
9. Єрмолов М. О. Чим відрізняється конкурентоспроможність фірми від конкурентоспроможності товару. Як продати товар на вашому ринку / М.О Єрмолов. – М.: Думка, 1990. – 364 с.
Yermolov, M. O. (1990), *Chym vidrizniaietsia konkurentospromozhnist firmy vid konkurentospromozhnosti tovaru. Yak prodaty tovar na vashomu rynku* [What is the difference between firm competitiveness and product competitiveness? How to sell a product in your market]. Moscow. Dumka Publ. 364 p.
10. Портер М. Международная конкуренция: Конкурентные преимущества стран. – М.: Международные отношения, 1993. – 896 с.
Porter, M. (1993), *Mezhdunarodnaya konkurentsia: Konkurentnyie preimuschestva stran* [Competitive Advantage of Countries]. Moscow. Mezhdunarodnyie otnosheniya [International relationship]. 896 p.
11. Офіційний сайт WEF – Режим доступу: <http://www.weforum.org>
WEF Official Site. Available at: <http://www.weforum.org>.
12. The Global Competitiveness Report 2015 – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf.
- The Global Competitiveness Report 2015–2016 (2015). Available at: http://www3.weforum.org/docs/gcr/2015-2016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf
13. The Global Competitiveness Report 2013–2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf.
- The Global Competitiveness Report 2013 – 2014 (2013). Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf.
14. The Global Competitiveness Report 2014–2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf
- The Global Competitiveness Report 2014 – 2015 (2014). Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.

Дата надходження авторського оригіналу в редакцію: 24.10. 2016 р.

Цель. Целью статьи является исследование понятия «конкурентоспособность» и определение на основе индекса глобальной конкурентоспособности факторов, влияющих на рост и укрепление позиций Украины на международной арене.

Методика. Основные научные результаты исследования получены с использованием комплекса общенаучных и специальных методов, а именно: научной дедукции и индукции (для разработки теоретических подходов к обоснованию сущности конкурентоспособности), статистического (для анализа индекса глобальной конкурентоспособности Украина) абстрактно-логического (для определения факторов влияния на уровень конкурентоспособности Украины).

Результаты. На основе анализа отечественных и зарубежных публикаций выделены подходы к определению сущности конкурентоспособности, проанализированы глобальный индекс конкурентоспособности, определены факторы снижения конкурентоспособности национальной экономики и сформулированы направления повышения уровня конкуренции в мировых рейтингах.

Ключевые слова: конкурентоспособность, национальная экономика, глобальный индекс конкурентоспособности, классификация, Всемирный экономический форум, эффективность.

Objective. The objective of the article is to study the notion of "competitiveness" and the determination the factors that influence on the growth and strengthen Ukraine's position in the international arena based on the global competitiveness index.

Methods. The main scientific research results obtained using the complex of general scientific and special methods: scientific deduction and induction (for the development theoretical approaches to the justification of the essence of competitiveness), statistics (for the analysis of global competitiveness index of Ukraine), abstract logical (to determine the influence of factors on the level of competitiveness of Ukraine).

Results. Based on the analysis of domestic and foreign publications the main approaches to the definition essence of competitiveness were marked, the global competitiveness index was analyzed, factors of reducing national economy competitiveness were identified and the main directions for improving the level of competition in the world rankings were defined.

Key words: competitiveness, national economy, global competitiveness index, classification, World Economic Forum, efficiency.

UDK 658.5.009.12:338.436
Dorofieva Kh. M.,
Candidate of Economic Sciences,
senior lecturer

Donetsk National University
of Economics and Trade
named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Kryvyi Rih, Ukraine,
e-mail:kristina_d92@mail.ru

CONCEPTUAL BASIS OF UKRAINIAN AND EU TRANSPORT SYSTEM INTEGRATION DEEPENING¹

Дорофєєва Х. М.,
кандидат економічних наук,
старший викладач

Донецький національний університет
економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського,
м. Кривий Ріг, Україна,
e-mail: kristina_d92

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ПОГЛИБЛЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ДО ЄДИНОЇ ТРАНСПОРТНОЇ СИСТЕМИ ЄС

Objective. The aim of this research is to develop a conceptual basis of Ukrainian transport system integration into the EU transport system, taking into consideration the national transport industry competitiveness.

Methods. Theoretical and methodological basis of the research are the fundamental premises of the economic theory, international economics, national and foreign scientists to study about researches about transport infrastructure formation and development. The research is based on the dialectical method of knowledge and a systematic approach. Basic scientific results were obtained using complex scientific methods of research: theoretical generalization, induction and deduction.

Results. The main obstacles in the way of Ukrainian transport system integration into the EU transport system are considered. The conceptual bases of Ukrainian and EU transport system

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Держаного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом 20538